

Hrvatsko bogoslužje i Grgur Ninski ili Škizma u Hrvatskoj [1059.-1075.].

K. Šegvić.

(Nastavak.)

Reformistički pokret i jedinstvo liturgije na zapadu.

Prije reformističkog pokreta, u prvoj polovini XV. vijeka, regionalne crkve su uživale veliku autonomiju, ne samo u pogledu unutarnje administracije, nego i u pogledu vanjskih obreda i liturgičkog jezika. Dapače u svakoj crkvi imala je pristupa svaka liturgija, svaki jezik zakonito priznat i odobren. Svećenik, zakonito rođen, mogao je proputovati cijeli kršćanski svijet noseć sa sobom svoju liturgičku knjigu i odeždu i vršiti svoje funkcije isto onako, kao da je kod kuće.

Biskupi su stajali pod izravnim uticajem svojeg mitropolite, od kojega su redovito primali i posvećenje. Dapače ova autonomija regionalnih crkava je išla tako daleko, da metropolita nije smio nekažnjeno posvetiti biskupa druge metropolije, osim iznimnih slučajeva, bez dozvole vrhovne vlasti papinske. Samo papa je imao pravo, da posvećuje biskupe i nadbiskupe i da dijeli pallium, simbol metropolitske vlasti.¹

Koncentracija vlasti u Rimu, ojačanje te vlasti uticajem političkih događaja, donijela je sa sobom i zahtjev centralizacije obreda i latinizacije regionalnih crkava, koje su imale svoj posebni obred i svoj nacionalni jezik.

Centralizacija vlasti je zahtijevala nivelaciju svake autonomije u okviru apoštolskog ustava.

Do XI. vijeka u Španjolskoj su postojale liturgije: Hispanica, Gotica, Mozarabica, Isidoriana, Toletana, i mixta, na domaćem gotskom jeziku, koje su se vukle od vremena arijanstva zapadnih Gota, osnivača samostalnih državica. Ove liturgije podnijele su nekoliko evolutivnih promjena; ali su preživjele dominacija Maura i doživjele nacionalnu slobodu. Svaka pojedina crkva se je dičila svojim velikim osnivačima i ilustracija-

¹ Tako Ivan VIII. pozivlje ninskoga izabranog biskupa Teodozija, da dodje u Rim k njemu na posvećenje: »ut episcopalem consecrationem per nostrae manus impositionem percipias.« Docum. str. 12. Ali Teodozije se bješe dao posvetiti od svoga naravnoga i neposrednog starešine, oglajskoga patrijarhe-nadbiskupa Walberta, što mu je kasnije papa i prigovorio, jer je vljda uzeo ono kao prezirno omalovaženje njegovu poziva. Starine XII. str. 219.

ma kao biskupima Leandrom, Hisidorom i njihovim nasljednicima, koji ih prevedoše s arijanstva na katolizam.

U Angliji postojala je također anglikanska regionalna liturgija na anglosaskom jeziku. Tu su liturgiju uveli, za pape Grgura Velikoga 590—602. prvi apoštoli anglosaskog naroda: biskup Augustin i četrdeset monaha njegovih drugova koji su pokrstili sedam knezova onih sedam knežija, na koje bješe razdijeljena zemlja Brita. I ta liturgija je opstojala nesmetano do XI. vijeka. Da ne govorimo o drugim analognim činjenicama, u Dalmaciji i Hrvatskoj postojala je i bujno cvala slovjenska liturgija od vremena, koje se sada nije još točno opredijelilo. Ali se može sa svom sigurnošću ustvrditi, da ona nije mogla nastati furtim, porabom kojeg vanjskog kaludjera ili svećenika, bez znanja i bez privole dotičnog hijerarhijskog starešine ili biskupa.

Bez biskupa i njegova posvećenja, dotično redjenja, nema svećenika, a bez svećenika nema liturgije.

Dok svaka regionalna crkva spominje ime biskupa svog osnivača i utemeljitelja posebnog obreda, hrvatska crkva ne spominje takova imena. A morao je postojati biskup, koji je prvi u našim krajevima redio svećenike glagoljaše, svećenike, koji nisu znali latinski, *ignaros linguae latinae*. Mi se nikako ne možemo pozvati na Ćirila i Metoda, premda su oni na slovjenskom jeziku vršili službu, jer oni nisu nikada bili u našim krajevima, niti su vršili bilo kakovu vrst jurizdikcije.

Možemo li vezati postanak slovjenskog bogoslužja sa imenom onoga biskupa Teodorika, kojega zadarski crkveni kronista Bianchi stavlja u god. 686., za kojega veli, da ga je posvetio Ivan Ravenjanin za hrvatskoga biskupa?² Bianchi spominje pod god. 787. i nekog biskupa Pavla, rodom Slavena, a nalazi ga navodno u aktima nekog oglajskog sabora.³

Nu to spada još u priče i legende, dok ne nadjemo nešto novo, što će rasvijetliti ovu tamu.

Ma kako stajala stvar s pitanjem početaka glagoljice, stoji nepobitna činjenica, da je ona postojala u XI. vijeku po svim

² »Consecrato qual vescovo da Giovanni di Ravenna«. Bianchi, »Zara cristiana« II. sv. Str. 198.

³ Id. ib. str. 199. Gdje je Bianchi našao akte navodnoga sabora držana u Akvileji, nije nam nigdje kazao. Nigdje nisu do sada publikovani akti sabora sa potpisom toga biskupa »Pavla Slavjanina«.

dalmatinsko hrvatskim crkvama od Krka do Kotora, a valjda i dalje do najjužnijih granica, onda prelomljene, crkvene metropolije Dalmacije.⁴

Ako i nemamo za to baš direktnih i pipljivih dokaza, to je logičan zaključak, ne samo svega onoga, što smo do sada naveli, kao što je: nacionalitet slovjenški pučanstva, spomen samostana »*t a m l a t i n o r m q u a m G r a e c o r u m s e u S c l a v o r u m*«, nego i uvjerenje onoga sastavljača pseudo pisma Ivana X. na biskupe Dalmacije i Hrvatske. Ondje se daje ukor nadbiskupu Ivanu splitskom i njegovim sufraganima, što štite šutnjom i privolom slovjensko bogoslužje: »*V o b i s t a c e n t i b u s e t c o n s e n t i e n t i b u s a p o s t o l i c a p r e c e p t a p r e t e r m i t t e n t e s , a d M e t h o d i i d o c t r i n a m c o n f u g i t i s .*»⁵ Ne marite za naše zapovijedi, pribjegavate nauci Metodovoj, veli papa, ako se riječ: doctrina može uzeti za porabu slovjenskog jezika u crkvama, kako je uzeše naši historičari.

Reformni pokret, nije ispočetka, imao latinizatorskih tendencija, ni potpuni obredni centralizam. Činjenica, da su do XI. vijeka postojale regionalne liturgije i regionalni jezici u bogoslužju, ne samo u Hrvatskoj i Dalmaciji, nego u Španjolskoj i u Angliji, dokazuje, da je do onda Rimska crkva, u tom pogledu, bila vrlo tolerantna.

Ovo se najbolje vidi iz pisma pape Leona IX. upravljena god. 1053. carigradskom patrijari Mihajlu Cerulariju, kao odgovor na njegove optužbe proti latinskoj crkvi. U 29 točki toga znamenitoga pisma Leo IX. veli:

⁴ Metropolija Dalmacije ili solinsko splitska protezala se je »*a b E p i r o u b i e s t D i r a c c h i u m u s q u e a d s i n u m Q u a r n a r i u m*«. Thomas Archidiaconus: Histor. Salon. str. 3. Dijelila se je na gornju, superior i na donju Dalmaciju, inferior. Gornja je sicala do isključivo Dubrovnika. Imala je biskupje: Kotor, Budua, Bar, Ulčinj, Suač. Oko god. 1045 ove se biskupije odcijepiše od splitske metropolije radi prevelike udaljenosti od središta i nastade nova metropolija u Baru. Histor. Salon. 33—34. Dubrovnik je pripadao donjoj Dalmaciji i bio povod sporovima medju metropolijama Splitom i Barom.

⁵ Docum. str. 188. Značajan je ovaj ukor pape splitskom nadbiskupu i njegovim sufraganima, što podupiru širenje glagoljice, jer pobija sve, što je napisano o tobožnjem latinizatorskom duhu i radu dalmatinskih biskupa proti glagoljici.

»Čujemo, da ste u Carigradu zatvorili sve katoličke crkve, te da ste latinskim samostancima oduzeli na silu njihove manastire sve dotle, dok se ne prilagode vašemu načinu življenja. Rimski crkva u tom pogledu postupa posve drukčije. U Rimu i okolo njega imade brojnih grčkih samostana i grčkih crkava, a do sada nitko nije ni pomislio, da ih prisili na odreknuće svojih rodnih običaja i obreda. Naprotiv ih opominjemo da ih se drže, jer rimska crkva znade, da se ništa ne protivi spasenju duša raznolikost običaja prema raznim mjestima i vremenima, dok postoji jedinstvo vjere, koja u ljubavi djeluje i jedinom Bogu nas sve preporuča.«⁶

I ovo je jedan dokaz, da prije XI. vijeka rimska Stolica nije poduzimala ništa proti pojedinim regionalnim crkvama i jezicima u bogoslužju. I ovo jedan dokaz, da saborski akti, koji se stavljaju u doba Tomislava i Ivana X. pape, ne odgovaraju vremenu, u koje se stavljaju, ni duhu, koji je onda vladao u crkvi katoličkoj. Za ono doba, to jest za početak X. vijeka oni akti i progoni slovinskoga bogoslužja su u najmanju ruku, anahronizam. Tim pada jedini argumenat za njihovu antičnost.

Zagovornici autentičnosti onih akata će upozoriti na teške borbe, koje su morali podnijeti Ćirilo, a poslije njega brat Metodije, u širenju slovinskoga bogoslužja u Moravskoj. Već onda slovinsko bogoslužje je bilo predmet progona od strane latinskoga svećenstva!

Na ovaj prigovor se mora odgovoriti, da progoni proti solunskoj svetoj Braći ne poticahu od rimske Stolice. Progoni bijahu razumljivo djelo njemačkih biskupa, ugroženih u njihovim jurisdikcionalnim pravima propagandom dvojju carigradskih kaludjera. One borbe bijahu djelo lokalne politike, kao što i poziv Ćirila i Metoda u Moravsku bijaše potekao iz nacionalno-političkih motiva, više nego li iz čiste religiozne revnosti.

Kad je spomenuti Mihajlo Cerularij priveo, konačno, kraju prelom između istočne i zapadne crkve, prelom započet u doba

⁶ »Quia nihil obsunt salutis credentium diversae pro loco et tempore consuetudines, quando una fides per dilectionem operans, uni Deo commendat omnes«. Hefele: *Koncilien Geschichte*. IV. bd. str. 730. — Mansi: *Collectio Conciliorum*. T. XIX. str. 635—656.

patrijare Fotija, baš u doba Ćirila i Metoda, rasna mržnja između Latina i Grka plane po samim crkvama i manastirima i odanle se je širila po narodu. A jer je Hrvatska i Dalmacija na granici između područja jedne i druge crkve, postade veoma važnim faktorom u daljnjoj politici rimske Stolice. Od onda se je na Dalmaciju pazilo veoma pozornim okom. Poslije poslanstva Ivana Ravenjanina k hrvatskim knezovima, poslije njegove obnove hijerarhije i prelaza Hrvata s arijanstva na katolicizam, nemamo niti jednog neospornog dokumenta, da bi Pape slali u Dalmaciju i Hrvatsku legats sa posebnim misijama, držali sabore i stvarali zamašite disciplinske ili druge zaključke. Sve to počinje tek sredinom XI. vijeka.

U ovo doba borba za jedinstvo jezika u katoličkom, ili rimskom bogoslužju je općenita; po svim zemljama, gdje imade posebni nacionalni liturgički jezik, kako smo vidjeli, da je postojao u Angliji i u Španjolskoj. Ako se usporedi akcija rimske Stolice u tim zemljama s akcijom njezinom u isto vrijeme u Dalmaciji i Hrvatskoj, analogija je uprav napadna.

U XI. vijeku je vladao u Engleskoj Edoard III. »Confessor« (1042—1058.) baš u doba našega Stjepana II. venecijanskog zeta. Nazvan je Confessor radi njegove neograničene odanosti rimskoj Stolici i priznanja njezina vrhovnog autoriteta. U njegovo vrijeme počinje reformistički pokret. To jest: počinje provadjanje centralizacije i nivelacije svih regionalnih osebina u bogoslužju. Tada započe i djelo uništavanja anglosaskog bogoslužja. Svećenstvo se je regrutiralo, većinom, iz redova Normana pristaša latinskog obreda, osobito visoko svećenstvo, koje je uživalo najveće beneficije, a na dvoru Edoardovu imalo najjači uticaj. Ista pojava kao u Hrvatskoj za Stjepana II. i njegove uticajne žene Duždinice Hicele, i za njihova sina Petra Krešimira.

Ni u Engleskoj nije narod primio promjenu bogoslužja hladnokrvno. Narod je uvijek konservativan. Svaka promjena pobudjuje sumnju, daje povoda, da se stvaraju neredi. Tako je bilo u Engleskoj već za života Edoarda III. a pogotovo poslije njegove smrti. Narod nije htio znati za zakonitog baštinika i nasljednika Edoardova, Edgara; nego izabra za kralja svoga čovjeka, Haralda, koji je stajao odlučno na braniku narodnih osjećaja i prava anglikanske crkve. To je dalo povoda, da Vilim

Osvajač predje sa Normanima preko konala i osvoji zemlju potporom pristaša staroga, Rimu odanog, režima i latinizatorskog normanskog svećenstva. Papa Aleksandar II. 1066. bijaše pozvao Vilima na osvojenje Anglije, te mu posla iz Rima posvećenu zastavu i skupocjene svetačke moći, da mu bude od pomoći u borbi proti Haraldju, kao da ga šalje u borbu proti najljućim nevjernicima.⁷ Papa proglašuje Haraldja kao uzurpatora, proti kojemu misli da je u pravu, po ondašnjem shvaćanju vrhovne papinske vlasti, slati drugoga vladara u boj.

Šišić je proveo analogiju između ovih događaja i istovremenih događaja u Hrvatskoj. On uspoređuje izbor Slavića za kralja mjesto Krešimirova zakonitog baštinika Stjepana, sa izborom Haraldja mjesto Edgara. Provalu Normana u Dalmaciju i Hrvatsku sa provalom Vilima Osvajača.⁸

Posve slično su se odigravali i događaji u Španjolskoj.

U Jaki, gradu kraljevstva Aragonije, držao se je god. 1060. crkveni regionalni sabor. Među brojnim zaključcima, u duhu onoga vremena, proti simoniji i klerogamiji, stvoren je i taj, da se imade, po svim crkvama, uvesti rimska liturgija, a odstraniti gotska, i da svećenici od sele unapred moraju moliti samo latinski.⁹ Nu, i u Španjolskoj su se stvarali zaključci, a nije se računalo sa mišljenjem naroda, pa su zaključci u provedenju naišli na najveće poteškoće. I ondje su nastale smutnije u narodu, pa je papa morao slati svoje legatje, da stvar nastoje stišati. Iz naputaka pape Grgura VII. svojim legatima Geraldju, biskupu Ostije, i Richardju kardinalu, vidi se, da osjeća, kako je delikatno pitanje dirati u postojeće obrede. Opominje ih, da postupaju obazrivo. Onakove naputke su morali primati i oni legatj, koji su dolazili k nama, da stišaju narodne ogorčene duhove.¹⁰

⁷ »So wurde Wilhelm von Papst Aleksander II., als ob es einen Kampf gegen ungläubige gälte, feierlich zum Kriege gegen die Angelsachsen geweit und zog unter einer aus Rom übersandten Fahne und mit kostbaren Reliquien ausgerüstet gegen Harald zu Felde, den die Kirche als Usurpator bannte«. Grote: Weltgeschichte V. Berlin 1891. str. 407—10.

⁸ Šišić: Priručnik izvora za hrvatsku historiju str. 260.

⁹ Mansi: op. cit. str. T. XIX. 930—931. — Hefele: op. cit. Bd, IV, str. 784.

¹⁰ Hefele: op. cit. IV. Bd. str. 816. V. Bd. str. 144. — Rohrbacher: op. cit. XV. Bd. str. 11.

U Španjolskoj kraljevi Aragonije i Kastilje, uprav kao i naši: Stjepan II. i Petar Krešimir IV. prilagodjivali su se volji papinskoj, prepuštajući da se pitanje riješava pravilnim putem. Biskupi bjehu obećali Papi, da će uložiti sve sile, da se njegova volja provede. Njih bješe pozvao Grgur VII. u Rim, i ondje u jednom saboru svečano mu obećашe, da će se pokoriti papi.

Nu kralj Kastilje Alfonso VI. piše god. 1070. opatu Hugu, kako svi pokušaji, da se mirnim načinom provede uvođenje rimske liturgije i latinskog jezika, nailaze na najveće poteškoće, jer to pobudjuje u narodu veliko ogorčenje.¹¹

Grgur VII. obraća se ponovno 1077. kraljevima Kastilje i Aragonije, da nastoje oni, svojim autoritetom, da dodje do žudjenog jedinstva.

Ali do jedinstva i sporazuma nije moglo nikako doći. Narod je zahtijevao »sud božji«. Zahtijevao je da vrhunaravna moć, po ondašnjem praznovjerju, odluči u dvoboju o tom pitanju. Za rimski obred stupi na poprište jedan vitez iz Toleda, a za gotski, jedan Kastiljanac. I u krvavom okršaju pobjedi Kastiljanac, pobjedi narodna crkva nad rimskom! Svak je mislio, da će poslije ovakova ispada »suda božjega,« nesretna po rimsku liturgiju, prestati svaki daljnji pokret za polatinjivanje nacionalnih crkava. Ali pobjedjena stranka nije bila zadovoljna, pa su se sazivali kasnije brojni sabori, dok napokon narod izmoren trajnom borbom, nije prihvatio kompromisno riješenje, te priznao utrakvizam latinskog i nacionalnog obreda i jezika.¹²

Osim unitarističkih tendencija i centralizacije, jesu li reformatorski pape XI. vijeka imali drugih motiva za oštro i us trajno ukidanje svih crkvenih regionalnih autonomija i obreda, osobito za ukidanje nacionalnih jezika u bogoslužju?

U spomenutim pismima, koje Grgur VII. bijaše upravio kraljevima Sanchu Ramiru od Aragonije i Alfonsu VI. od Kastilje, on okrivljuje nacionalne obredne knjige gotškoga jezika s herezije. On veli, da su Priscillianci i Arijevci krišom unijeli u

¹¹ Rohrbacher: op. cit. XV. Bd. str. 11.

¹² Rohrbacher: Op. cit. ib. str. 12. — Hefele: op. cit. V. Bd. str. 144.

one knjige svoje vjerske zablude.¹³ Dakle radi kríovjersstva, da se utvrdi ortodoksija trebalo je ukinuti gotski jezik u crkvama! Nu naravnije je bilo, da se one knjige isprave, da se imenuje jedna komisija, koja će ispitati, da li objeda stoji i prema tomu korigirati knjige i dovesti ih u sklad s knjigama latinskoga jezika i obreda.

Ali Grgur VII. u pismu upravljenu Vratislavu, češkomu vojvodi, navodi drugi razlog zabrani nacionalnih liturgija. Vratislav naime bješe se obratio Grguru VII. molbom, da dozvoli u njegovu kraljevstvu vršenje bogoslužja u slovjenском jeziku: »quod secundum Sclavonicam linguam divinum officium apud vos colebrare annueremus.« Papa odgovara negativno, jer da je Bog mnoge istine sakrio u svetom Pismu, koje bi u prostom narodnom jeziku postale prezirne, dale bi povoda krivom tumačenju a slabije bi umove navele na herezu. Ako su u prošlosti pobožni ljudi dozvolili ono, što je narod tražio i ostavili su ga u njegovoj prostoti, za to Crkva, kad je ojačala, treba da sve popravi, što je u prošlosti zanemarila.¹⁴

Dakle u Španjolskoj se navodi dogmatski razlog za ukinuće nacionalnih obreda, a u Češkoj su mjerodavni razlozi oportuniteta.

No prije nego li završimo ovo poglavlje, neka nam bude dozvoljeno zaustaviti se na ovom pismu i na Papinu odgovoru.

Vratislav šalje papi po svojem posebnom poslaniku molbu, da mu dozvoli u kraljevstvu slovjensko bogoslužje. Pismo je poslano godine 1080. A odgovor je točnije datiran poslan 2. lipnja iste godine 1080. Zabrana glagoljice na splitskom saboru je izrečeno 1059—60. Potvrda zabrane najprije po Nikoli II. onda po Aleksandru II. pismeno nam poznata jest iz godine 1061. Kako se je Vratislav usudio, da za sebe i za svoju državu traži uporabu slovjenškoga bogoslužja, koje je bilo tek pred nekoliko godina odsudjeno i zabranjeno?

Kako se papa Grgur VII. ne pozivlje na ovu zabranu i odsudu? Za što on za uskratku dozvole navodi posve druge razloge, a ne zabranu i osudu splitskoga sabora potvrđjenu po rimskoj Stolici?

¹³ »Zbornik kralja Tomislava« str. 157—162.

¹⁴ Lucius: De regno Dalm. et Croat. str. 470. Cijelo pismo vidi kod Prodan: Borba za glagoljicu, prilog B, str. 110 i sl.

Na ovo se daje odgovoriti jedino time, što je ona osuda i ona zabrana iz god. 1059/60 bila opozvana na saboru od god. 1075. pa se njome nije mogao papa ni poslužiti. Vjerojatno onaj opoziv osude i zabrane dao je povoda Vratislavu, da se obrati na papu s gornjom molbom, da se uporaba proširi i na njegovu državu.

O tomu ćemo govoriti opširnije.

Reformni pokret u Dalmaciji 1040—1075.

Religiozni i politički život kršćanskoga zapada, a Italije napose, odrazuje se potpuno na hrvatsko-dalmatinskim obalama Jadranskoga mora. U prvoj četvrtini XI. vijeka obnovili su se u Rimu pokušaji, da se povrate vremena pornokracije; ali ti pokušaji bjehu brzo svladani radom onoga kapelana i monaha Klunijacenskog samostana, Hildebranda, koji je ostavio dubokih tragova velike djelatnosti u katoličkoj crkvi pa i u kraljevstvu hrvatskomu. Nasljednik pape Klementa II. Leo IX. izvede Hildebranda iz samostana, povede ga sobom u Rim, gdje postane kardinal subdjakon i ekonom rimske Crkve, *spiritus movens* ovoga velikoga pape i njegovih nasljednika: Viktora II. (1054—1057.), Stjepana VI. (1057—1058.) Nikole II. (1058—1061.), Aleksandra II. (1061—1073.), dok sam ne bude uzvišen na rimsku stolicu kao Grgur VII. (1073—1085.) i konačno smrću u izganstvu ne zapečati djelo obnove i slobode katoličke Crkve.¹

Leo IX. (1048—1054.) daje veoma velik mah pokretu provincijalnih sabora, koji se obješe pojavio već za njegova predšasnika Klementa II. Svake godine su se sazivali pokrajinski crkveni sabori po crkvenim provincijama zapada, na kojima su sudjelovali i predstavnici državne vlasti. Svi oni sabori imali su jedno zajedničko: borbu proti simoniji, koja se je spajala s borbom proti nezakonitom uticaju lajičke vlasti na postavljanje biskupa i drugih crkvenih dostojanstvenika. U vezu s time je stajala borba proti klerogamiji, proti konkubinatu i svećenstvu i lajika proti incestuoznim brakovima, i proti nezakonitoj rastavi braka.

¹ Hefele: *Konciliengeschichte* IV. Bnd. str. 678 do kraja. Rohrbacher: *Universal Geschichte der Katholischen Kirche* Bd. XIII; XIV i XV. njemačka izdanja.

Ovo su bile najopćenitije zadaće svih pokrajinskih sabora. Ali svaki je imao i posebnih pitanja, da riješi. Jedno od važnih i općenitih pitanja je bilo i uredjenje primacijalnih odnošaja pojedinih nadbiskupa-metropolita prema biskupima sufraganima provincije i prema rimskoj stolici. Tako je Leo IX. prve godine svojeg papata 13. travnja 1049. potvrdio nadbiskupu Trierskom Eberhardtu pravo Primasa u Belgijskoj Galiji. On ga je sam investirao tom čašću, a Sinod u Rimu je sankcionirao tu prevlast za Triersku Crkvu dodijelivši onomu nadbiskupu mjesto odmah iza papinskih legata, ili za kralja, ako njih nema, pod uvjetom, da svake godine pošalje svetoj Stolici svoje legate i da se svake godine sam prikaže u Rimu papi.²

Sinod u Rheimsu godine 1049. proglašuje, da je samo rimski papa apoštolski primas Crkve, te proglašuje nadbiskupa u San Jago u Španjolskoj za ekskomunicirana, jer si bješe prisvojio naslov »apoštolskog« primasa i osnovao vrst regionalnog papata.³

Ovaj isti papa Leo IX. naredio je godine 1053., da se održi provincijalni sabor u Karthagi. U afričkoj crkvi bješe nastao veliki sukob između nadbiskupa kartaškoga i biskupa Gummita radi primacijalnih prava. Naime biskup Gummita nije htio priznavati primacijalnih prava nadbiskupa kartaškoga. Radi toga Leo IX naredi saziv sabora u obranu i utvrđenje metropolitskih prava nadbiskupovih.⁴

Te iste godine 1053. Leo IX. je održao svoj četvrti sinod u Rimu, na kojemu je raspravljeno i pitanje primata patrijarhe Nove Akvileje (Grada) proti pretenzijama friulskog biskupa. Papa potvrdi za uvijek metropolitska prava nadbiskupa-patrijarhe Nove Akvileje nad Venecijom i Istrom; a friulski biskup se je morao zadovoljiti sa jurizdkcijom nad teritorijem Lombarada.⁵

Ovo smatramo nužnim spomenuti, da se vidi, u koje doba spadaju konflikti oko jurizdkcije pojedinih provincijalnih metropolita.

² Id. ib. str. 682—83.

³ Id. ib. str. 690—93.

⁴ Id. ib. str. 725.

⁵ Id. ib. str. 724.

Djelatnost Leona IX. nije mogla pustiti s vida ni obale jadranskoga mora. On je putovao po cijeloj Njemačkoj i Galiji i sam prisustvovao sinodima; on je prisustvovao gotovo svim znamenitijim saborima, koji su se držali u raznim gradovima Italije. On je lično iz Beneventa pošao čak u Ugarsku, da vrši djelo mira između ugarskoga kralja Andrije I. i njemačkoga cara Henrika III. (1053.).⁶

Nameće se samo po sebi pitanje: je li Leo IX., prigodom svoga putovanja iz Beneventa u Ugarsku, prošao kroz Dalmaciju i Hrvatsku, kuda ga je vodio naravni put? Nemamo spomena o tomu. Ali svakako se je morao prirodno dotaći ovih krajeva i dobiti nužne informacije o crkvenom stanju u Dalmaciji, koja je graničila s Istrom, s teritorijem akvilejske metropolije.

To moramo pretpostaviti tim više, što je Hrvatska bila veoma važan čimbenik za katoličku crkvu i za reformatorske ideje, koje su nikle i sazrele u klunijacenskom samostanu, a koje je provadjao Leo IX. uz energičnu potporu ekonomu sv. Petra, Hildebranda dijakona kako već spomenusmo. Pogраниčni položaj Hrvatske između istočne i zapadne Crkve morao je svratiti pažnju rimskih papa u doba, kad je prijetila opasnost konačnog preloma između Rima i Carigrada, preloma, koji je naskoro i uslijedio.

U ono doba stajao je na čelu splitske crkve i crkvene provincije Dalmacije i Hrvatske nadbiskup Dobralj (polatinčeno ime kod Tome u *D a b r a l i s*). Toma nam ga opisuje dosta crnim bojama. Rodom je bio splićanin, od plemenite kuće (*n o b i l i s*) i moćne (*p o t e n s*). Kako je on došao do nadbiskupske časti, ne znamo. Je li se ogriješio općenitim porokom simonije? Toga Toma ne kaže. Ali ističe drugi glavni, veoma općeniti, porok onoga vremena: konkubinat. Toma dosta živo opisuje lajički život toga crkvenoga dostojanstvenika. Po episkopiju, veli, čulo se je samo čeretanje ženskadije i plač djece.⁷ A bilo je zabranjeno, da biskup drži sa sobom bilo kakovo

⁶ Id. ib. str. 721. Leo IX. lično sudjeluje velikim reformatorskim sinodima po južnoj i sjevernoj Italiji, te ide preko Alpa i predsjedava crkvenim saborima u Rheimsu, Mainzu, Elzasu, Hirsau, Calowu, Reichenau, Donauwörthu, Augsburgu, itd. Cfr. Hefele op. cit. str. 684 i sl.

⁷ H. S. str. 46.

žensko čeljade, dok je obični svećenik mogao držati i svoju bivšu zakonitu ženu pod uvjetom, da žive kao brat i sestra.⁸

Toma ističe, kako radi Dobraljave prepotencije nije se nitko usudio staviti mu kakav prigovor. Dobralj je zanemario crkvene poslove baveći se sa svjetovnim. Takovo življenje crkvenog dostojanstvenika u blizini Italije i Rima nije moglo ostati dugo nepoznato Leonu IX. Sablazan je bila posve javna. I kad papa doznade za to, pošlje u Dalmaciju svoga legata Ivana.⁹

Rački misli, da je taj Ivan identičan s onim Ivanom, biskupom Portuenskim, koji je godine 1049. potpisao akte velikog moguntinskog sinoda, gdje bjehu stigmatizirani brakovi svećenstva: (*n e f a n d a s a c e r d o t u m c o n i u g i a*) i iskorištenjena simonija.¹⁰ Valjda je to onaj drugi Ivan, koji je zajedno s prvim potpisan na Bulli kanonizacije sv. Gerarda izdane u sinodu rimskom 29. travnja 1050., a bio je biskup Senski.¹¹

Po običaju onoga vremena, legat Ivan nije sam, premda ovlašten od pape, ništa poduzeo, nego je, došavši u Split, dao sazvati crkveni sabor. Pozvao je biskupe sufragane crkvene provincije, predstojnike samostana (opate), dostojanstvenike kaptola i predstavnike svjetovne vlasti.

Istraga proti Dobralji se je vodila javno. Krivica je bila bjelodana. On se je ispričavao time, što njega ne bi vezali kanoni zapadne nego istočne crkve, koji dozvoljavaju brak svećenika. Žena koju drži, jest njegova zakonita žena, vjenčana prije redjenja. Djeca su takodjer zakonita, veli on, jer iz zakonitog braka. Tako Toma prikazuje obranu Dobraljevu. Ali to su bile doskočice, veli Toma, koje papin legat nije uvažio. I nije ih uvažio, jer oni razlozi nisu bili mjerodavni ni za istočnu crkvu. Biskupi, i u istočnoj crkvi, moraju živjeti *c a s t e*, ne smiju imate žena. Pa je za to vlašću dobivenom od rimske Stolice svrgnuo Dobralja za uvijek, a ne samo privremeno, od uprave splitske crkve. »*ab administratione ecclesie spatensis removit*«. ¹² (Nastavit će se.)

⁸ Hefele op. c. IV. Bd. str. 773, 775, 776.

^{9a} H. S. str. 46: Misit quemdam legatum Iohannem nomine.

⁹ Hefele op. ci. Bnd. IV. str. 696. Jaffe: Regesta roman. pont. 370.

¹⁰ Hefele, op. cit. str. 703, nota.

¹¹ H. S. str. 46.

¹⁴ Rački: Docum. str. 142.